

МЕДІАПРОСТІР ЯК ЧИННИК БУЛІНГУ В ШКІЛЬНОМУ ПРОСТОРИ

К. В. Кленіна

Херсонський державний університет, k.klenina@ukr.net

Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор І. С. Попович

Постановка проблеми. Щодня в медіа ми бачимо інформацію щодо поширення булінгу та його згубних наслідків, і це тільки частина реальних подій, які відбуваються в кожній школі, ліцеї, гімназії. Булінг також простежується і у закладах вищого рівня, де людина реалізує провідний вид діяльності. Проте, медіапростір, окрім інформування нас про наслідки, виступає і спонукальним чинником розвитку явища булінгу на теренах шкільного простору.

Аналізування останніх досліджень та публікацій. Явище булінгу не втрачає своєї актуальності в науковому вимірі. Його вивчали Т. Єрмолова, О. Морозов, О. Ожійова, Д. Ольвеус, В. Петросянц та ін.

Мета статті полягає у теоретичному аналізуванні впливу медіапростору на розвиток булінгу в шкільному просторі.

Виклад основного матеріалу. Булінг – це повторювані агресивні дії, які спрямовані на нанесення шкоди фізичного, емоційного або розумового характеру іншій людині. Характерними особливостями булінгу, які відрізняють його від конфлікту, є: ворожі наміри агресора щодо жертви, нерівність їх позицій та сили, повторюваність насилля [2].

Для розуміння понять шкільного та медіапростору подамо їх тлумачення. Шкільний простір – це структурована система педагогічних, організаційних, навчальних та матеріальних чинників, котрі сприяють всебічному розвитку особистості учня у конструктивному напрямку в навчальному та виховному процесах. Шкільний простір, у якому не буде культивуватися схвалення насилля, його заохочення, зможе побороти тенденцію до його поширення на ранніх етапах. В умовах сучасності ми спостерігаємо симбіотичне існування шкільного та медіапростору, які пов'язані нерозривним зв'язком. Медіа, яке

включає в себе як телебачення, так й інтернет-ресурси, стало невід'ємним супутником життя суб'єкта шкільного простору, оскільки є вмістилищем великої кількості інформації, яка необхідна для розвитку учнів. У цьому, беззаперечно, простежується позитивний вплив та допомога у формуванні всебічно розвинутого суспільства. Але одночасно медіа є майданчиком, на якому кількість інформації є настільки величезною, що не піддається у багатьох випадках рецензуванню та відсіюванню. Всесвітня павутина дає змогу перегляду будь-яких запитів без урахування вікових меж, а цензура на телебаченні з кожним роком пропускає все більше «недозволеного».

Телебачення нині рясніє великою кількістю сцен насилля, які точно і реально відтворені, пропагує культ авторитетності через насилля, адже його застосовують впевнені в собі, красиві герої, котрі ще є і головними. Несформована дитяча психіка, ніби губка, вбирає в себе характеристики такої людини, і в майбутньому дитина прагнучиме бути схожою на цього героя.

Особливої уваги заслуговують новини і передачі, котрі за допомогою гри акторів відтворюють ситуацію, яка описується у дрібних деталях, показуючи дітям покрокову інструкцію щодо дій насильницького характеру. У той же час дійсно корисна інформація щодо надання першої допомоги, порятунку під час надзвичайних ситуацій подається сухо і без супроводжуючої гри акторів.

Шкільне цькування завжди відображає реалії дорослого соціуму, який дає приклад взаємовідносин в дитячих колективах. Якщо суспільство культивуватиме «нормальність» насилля – воно знайде прояв у шкільному просторі. Якщо там пропагуватимуть стереотипне мислення і уявлення про людей з нетрадиційною орієнтацією, то рано чи пізно знайдеться хлопчик чи дівчинка, котрі за характеристиками будуть вписуватися у ці рамки, і стануть жертвами булінгу, якщо медіа буде романтизувати булінг і подавати його як невід'ємну частину життя кожного, яка сприяє в майбутньому кращій адаптованості до дорослого життя, «виживає сильніший», то діти діятимуть за принципом природного відбору і булери вбачатимуть у цьому велику місію – позбавити цей світ від слабких та дати дорогу сильним. Проте щоб стати

слабким світу цього, можна не мати для цього жодних підстав. Дитину до них можуть віднести за будь-якими параметрами. «Так було завжди, так і буде». Але ні, рано чи пізно прийде кінець цькуванню.

Руйнівний вплив булінгу полягає в тому, що він залишає негативні відбитки на всіх учасниках, задіяних в процес. Цькування залишає шрами, котрі в майбутньому стануть перешкодою до налагодження нормальних стосунків, просування кар'єрними сходами та нормального функціонування в суспільстві [1].

У випадку жертви та булера ситуація є більш-менш зрозумілою: жертва в майбутньому не зможе довіряти людям, у неї буде постійний страх насилля, який притягуватиме у її життя подібних людей. Простежуватиметься закритість, можлива компенсація за рахунок пошуку слабшого і зміни власної ролі на користь буллі. Для булера характерним буде сприйняття світу як такого, де все вирішується за посередництва насилля, тому у здорових колективах їм буде нелегко функціонувати, пізніше може з'явитися величезне почуття провини, яке буде «гризти людину зсередини». Нормальним комунікаціям вони не навчилися, емоційний інтелект та емпатія у них відсутні, а схильність до насилля тільки відштовхуватиме потенційних партнерів у стосунках і на роботі.

А от щодо свідків булінгу, котрі були пасивними спостерігачами і ніяким чином не схвалювали чи не засуджували булінг, то тут трохи складніше. На перший погляд здається, що вони взагалі не зазнають деструктивного впливу, адже знаходяться поза цим процесом. Проте вони якраз є тією категорією, яка найбільше страждає. У шкільному просторі свідки-учні опиняються в ситуації, коли вони постають перед вибором – сильного та авторитетного булера та слабкої жертви, яка викликає тільки жалість, тобто перед нерівністю сил. Захист жертви передбачає притягнення уваги булера і можливість опинитися на її місці, а схвалення булера – внутрішній конфлікт милосердя до слабшого, проте, певного роду безпеки. Такі діти оберуть безпеку, і це логічно, проте потім їм доводиться жити з відчуттям безсилля, внутрішнім гнівом на оточуючих і самого себе, соромом. Ще варто підмітити, що при частому

спостереженні булінгу стосовно жертви, жалість до неї з кожним разом притупляється і з'являються думки про те, що вона сама винна і кожен має стояти за себе самотужки, а не сподіватися на когось. Прояв милосердя до інших зводиться до нуля [1].

S. Ball-Roseach і M. DeFleur запропонували теорію, що підтверджувала великий вплив медіа на аудиторію, адже вплив здійснюється на когнітивні, емоційні процеси глядачів, а також поведінку [5]. Тобто, чим більше дитина буде проводити часу за спогляданням телевізора чи перегляданням стрічок соцмереж, тим більше її уявлення про реальність і образ соціальної реальності будуть відповідати реальності медіапростору.

Суперечливим залишається питання щодо трансляції на теренах медіапростору кінострічок та серіалів про булінг. Адже, з одного боку, ця проблема потребує розголосу і це один з варіантів її поширення, а з іншого знову ж таки, підбір головних героїв та їх подача. Зазвичай роль жертви займає непримітна особа, яка не викликає жодних емоцій і бажання бути на неї схожою, інша справа булери, вони постають у ролі яскравих учнів, з гарним обличчям та фігурою, які викликають симпатію та бажання робити як вони. Тут, ймовірно, навіть простежується пропагування даного явища, а не профілактика чи запобігання.

Також варто відмітити, що згубний вплив інтернет-ресурсів може простежуватися у тому, що вони є майданчиком розвитку кібербулінгу – цькування в інтернеті. На жаль, у цьому випадку цензура абсолютно відсутня. Діти стають заручниками погроз і бояться входу в соцмережі, відчувають повне безсилля, їх супроводжує постійне очікування небезпеки. Очікування небезпеки спонукає до реалізації ймовірних сценаріїв розвитку подій [3; 4]. В умовах COVID-19 ця проблема постає більш гостро, адже більшість дітей не ходять до школи, тобто, ймовірно не відчувають булінгу в реальному просторі, що є позитивним моментом, оскільки вони не піддаватимуться фізичному насиллю. Проте булери знаходять нові способи залякування своїх жертв і тепер роблять

це в інтернеті: від повідомлень з погрозами розправ до створення груп, в яких у негативному світлі обговорюється та чи інша дитина.

Висновки. Булінг є характерним явищем сучасного суспільства, який функціонує на всіх його рівнях. Проте булінг у школі є більш травмувальним через недосвідченість його учасників щодо реагування, сенситивний період засвоєння інформації про стилі поведінки. Нині ми спостерігаємо тенденцію симбіотичного існування двох просторів: шкільного та медіа. Медіапростір може виступати у ролі чинника розвитку особистості учня, а також як спонукальний чинник розвитку булінгу в дитячих колективах. Оскільки нині на його теренах транслюється величезна кількість сцен насилля та авторитетність того, хто використовує у своєму житті насилля.

Література:

1. Кленіна К. В. Ціннісні орієнтації учасників булінгу в шкільному просторі. *XI Сіверянські соціально-психологічні читання: зб. наук. праць за матеріалами XI Міжнародної наукової онлайн-конференції (м. Чернігів, 27 лист. 2020 р.)*. Чернігів: НУ «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка, 2020. С. 120-123. DOI: 10.5281/zenodo.4399407
2. Петросянц В. Р. Проблема буллинга в современной образовательной среде. *Вестник ТГПУ*. 2011. Вып. 6 (108). С. 151-154.
3. Попович І. С. Проблема соціально-психологічних очікувань в науковій теорії та практиці. *Практична психологія та соціальна робота*. К., 2005. № 5. С. 8-13.
4. Попович І. С. Соціально-психологічні очікування в міжособистісній взаємодії малої групи. *Проблеми заг. та пед. психології*. К. 2006. Т. VIII. В. 7. С. 259-268.
5. Ball-Roseach S. J., DeFleur M. L. A dependency model of mass communication. *Communication research*. 1976. Vol. 3. P. 3-31.